

Justis- og beredskapsdepartementet

7. januar 2022
Deres referanse: -21/5609-

Høring – utredning om foretaksstraff og korrupsjon

1. Innledning

Norsk Presseforbund (NP) er paraplyorganisasjon for frie redaktørstyrte medier. Mediebedriftenes Landsforening (MBL) representerer 321 bedrifter med 8800 årsverk; 201 mediehus (185 aviser (148 lokalaviser) - kommersiell allmennkringkasting - magasiner - lokal-tv). Norsk Redaktørforening (NR) organiserer ca. 760 norske redaktører fra alle typer nyhets- og aktualitetsmedier. Norsk Journalistlag (NJ) er organisasjonen for alle som jobber med journalistikk eller bidrar til redaksjonelle produkter i norske medier. Alle fire organisasjoner skal blant annet verne om ytringsfriheten og den redaksjonelle uavhengigheten.

Vi viser til utredningen av advokat Knut Høvik (heretter «utreder») og høringsnotatet om foretaksstraff og korrupsjon, og ønsker å kommentere to av temaene i utredningen: straff mot medieforetak ved lovbrudd som begås i forbindelse med redaksjonell virksomhet (utredningens begrepsbruk «reportasjevirksomhet» blir for snevert) og offentliggjøring av forelegg og henleggelsesbeslutninger mot foretak.

Selv om den velskrevne utredningen har mange gode drøftelser og forslag om foretaksstraff, bærer anbefalingene, etter vårt syn, dessverre preg av manglende forståelse for det medierettslige rammeverket på området. Når det gjelder spørsmålet om offentliggjøring, mangler likeledes drøftelser av de særlige innsynsrettighetene som gjelder for de redaktørstyrte journalistiske mediene.

Vårt hovedbudskap er at det må innføres et eksplisitt unntak i lovgivningen for straff mot medieforetak ved lovbrudd som begås i forbindelse med redaksjonell virksomhet. Vi støtter forslaget om større grad av innsynsrett for allmennheten og mediene i forelegg og henleggelsesbeslutninger mot foretak.

2. Straff overfor medieforetak i forbindelse med redaksjonell virksomhet

På side 183-184 i utredningen redegjøres det korrekt for Rt 2001 side 1379, der spørsmålet var om Stavanger Aftenblad skulle ilegges foretaksstraff etter at journalister i redaksjonen hadde kjøpt ecstasy-tabletter i forbindelse med en reportasjeserie om narkotikaproblemet i Stavanger. Høyesterett kom av prinsipielle grunner til at adgangen til å ilegge foretaksstraff ikke burde benyttes. Begrunnelsen var «omsynet til vern av ytringsfriheten og med det også på arbeidskåra til media».

Utreder utelater dessverre å nevne at Kulturdepartementet i Prop. 31 L (2019-2020) side 77, med utgangspunkt i nettopp denne rettsavgjørelsen, har understreket «at tungtveiende prinsipielle hensyn taler mot foretaksstraff overfor medieforetak, slik at terskelen for å anvende dette bør være svært høyt. Departementet forutsetter at den strenge linjen som her har utviklet seg i rettspraksis videreføres.» Dette må anses som gjeldende rett på området.

Utredning legger derimot til grunn på side 190 at «Det eksisterer i dag ingen (...) særskilt straffrihetsgrunn for journalisters straffbare handlinger, og jeg stiller meg noe tvilende til medieforetak bør ha større vern enn personlig ansvarlige journalister.» At journalister kan straffes, er imidlertid ingen grunn til at straff skal legges til grunn mot medieforetak.

Etter vår mening bør redaktøren overta journalistenes straffe- og erstatningsrettslige ansvar for rettsstridig innhold som er publisert i mediet. Ettersom redaktøren har en suveren styringsrett over hva som skal publiseres, må vedkommende også ha et tilsvarende suverent ansvar for lovligheten av publiseringen. Det er redaktøren som skal ta avgjørelser som gjelder den daglige redaksjonelle driften og de løpende journalistiske beslutningene. Da må også det ansvaret tillegges den som tar avgjørelsene og har siste ord før publisering. Et slikt eneansvar er imidlertid ennå ikke blitt etablert i medieansvarsloven.

At det foreløpig ikke foreligger noen særskilt straffrihetsgrunn for journalisters straffbare handlinger, er imidlertid ingen grunn for at dette ikke kan etableres for medieforetakene. Begrunnelsen for et tiltrengt særskilt unntak for straff mot medieforetak i forbindelse med redaksjonell virksomhet, bygger på prinsippet om redaksjonell frihet. Redaksjonell uavhengighet er lovfestet i medieansvarsloven § 7 og regulert i den presseetiske Redaktørplakaten, og innebærer at publikum skal ha tillit til at det redaksjonelle innholdet ikke er påvirket av utenforliggende forhold. Prinsippet innebærer at redaktøren skal, innenfor rammen av eierens grunnsyn og formål, lede den redaksjonelle virksomheten og ta avgjørelser i redaksjonelle spørsmål. Angående den daglige driften, inkluderes her organisering, administrasjon, disponering av det budsjett som er stilt til rådighet for redaksjonen og bruk av journalistiske arbeidsmetoder. Løpende journalistiske beslutninger omfatter redaktørens rett til å avgjøre hva som skal publiseres, inkludert utvalg av materiale, presentasjoner av oppfatninger og vinklinger. Redaktørene skal med andre ord være garantistene for at det redaksjonelle innholdet utelukkende er basert på uavhengige journalistiske vurderinger.

Som utredning korrekt skriver i punkt 6.2.1, skal foretaksstraffen virke preventivt ved å gi foretaket insentiv til å forebygge lovbrudd i organisasjonen. Men dette står i direkte motstrid til prinsippet om redaksjonell frihet. Redaktøren har full beslutnings- og instruksjonsmyndighet i redaksjonelle spørsmål. Eierne har i utgangspunktet ingen lovlig adgang til å styre eller påvirke foretakene og redaktørenes kontroll med redaksjonelle arbeidsprosesser.

Videre viser utredning til i punkt 6.2.2 at foretaksstraff motvirker pulverisering av straffansvaret. Men heller ikke dette hensynet passer på det medierettslige området, hvor det foreligger et klart strafferettslig redaktøransvar for redaksjonell virksomhet etter medieansvarsloven § 9.

Etter vår mening kan foretaksstraff aldri benyttes overfor medieforetak i forbindelse med redaksjonell virksomhet, og vi mener et fritak fra slik straff må fremkomme uttrykkelig gjennom en egen unntaksbestemmelse i lovverket.

I drøftelsen av om det bør innføres et slikt unntak fra straff for medieforetak i forbindelse med redaksjonell virksomhet, anfører utredning på side 190 at «et eventuelt behov for særlige restriksjoner i bruk av foretaksstraff etter min oppfatning heller reguleres som en særskilt straffrihetsgrunn i spesiallovgivningen enn som ledd i kan-skjønnet.»

Uansett om «kan-skjønnet» bortfaller eller ei, mener vi det må innføres et eksplisitt unntak i lovgivningen for foretaksstraff overfor medieforetak ved lovbrudd som begås i forbindelse med redaksjonell virksomhet. Vi antar at det mest hensiktsmessige er at dette rent lovteknisk etableres i medieansvarsloven som en spesialregulering på området, men dette kan også reguleres som et spesifikt unntak i straffelovens bestemmelse om foretaksstraff.

3. Offentliggjøring av forelegg og henleggelsesbeslutninger mot foretak

Utredning redegjør svært godt for behovet for åpenhet om forelegg og henleggelsesbeslutninger mot foretak. Regler om offentlighet legger til rette for at allmennheten kan føre kontroll med, og bygge tillit til, myndighetsutøvelsen i enkeltsaker og myndighetens systemer for behandling av rettssaker. Størst mulig åpenhet i rettspleien er helt avgjørende for at journalister skal kunne utføre sitt journalistiske oppdrag. Dette gjelder enten de jobber i store redaksjoner som dedikerte journalister innenfor retts- og krimjournalistikken, eller i mindre redaksjoner som mer sporadisk dekker slike typer saker. Medienes samfunnsoppdrag dreier seg både om kritisk kontroll av myndighetenes saksbehandling, om å spre informasjon av allmenn interesse og om å skape offentlig debatt som er nødvendig for å endre og utvikle rettssystemet.

Når det gjelder omtalen av gjeldende rett på området, savner vi imidlertid en nærmere oversikt over journalisters utvidede innsynsrett på området. Vi viser her til Ragna Aarlis utredning «Dokumentoffentlighet i straffesaker» side 116 og 120, samt Høyesteretts drøftelser av Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 10 i VGs innsynssak HR-2021-03-09.

Når det kommer til utreders vurdering og anbefaling, støtter vi forslaget om at vedtatte forelegg mot foretak og henleggelsesbeslutninger etter kan-skjønnets gjøres tilgjengelig for allmennheten.

Vi synes likeledes det er svært positivt at utredning støtter jusprofessor Ragna Aarlis forslag til utvidet innsynsrett i forelegg og henleggelsesbeslutninger mot foretak. Når det gjelder pressens særskilte innsynsrett på området, viser vi til hennes utredning side 122.

Vi merker oss at utreders innsynsrett foreslås etablert enten på åpne elektroniske plattformer i regi av politi- og påtalemyndighet, eller på eksisterende plattformer som Lovdata. Etter vår oppfatning er kommersielle aktørers løsninger, som med enkelte unntak tar betalt for tilgangen, ikke den optimale løsningen.

Vi mener den foreslåtte «Plattform for domstoldata», som utredning selv omtaler på side 286, er den beste løsningen for slik informasjon. Det er satt av bevilgninger i statsbudsjett for 2022 til Domstoladministrasjonens arbeid med en slik plattform, og i arbeidet med den tekniske utviklingen og tjenestens prosjektering bør innsyn i forelegg og henleggelsesbeslutninger innarbeides. Vi minner her om at i Domstoladministrasjonens anbefalinger av 18. desember 2020, er det også her lagt inn forslag om en ny løsning for de elektroniske pressesidene.

Vennlig hilsen

Randi S. Øgrey

adm.dir. Mediebedriftenes Landsforening

Elin Floberghagen

generalsekretær Norsk Presseforbund

Ina Lindahl Nyrud

advokat Norsk Journalistlag

Arne Jensen

generalsekretær Norsk Redaktørforening